

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІКОЮ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

УДК 330.341

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТТЄВОСТІ В АУДИТІ

Ф. О. Журавка, д.е.н., доцент, ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»

Досліджено зміст поняття «суттєвість» в аудиті, методи визначення її рівня, взаємозв'язок її кількісних та якісних характеристик. Визначено вплив суттєвих помилок на достовірність фінансової звітності.

Ключові слова: суттєвість, рівень суттєвості, помилка.

Постановка проблеми. Концепція суттєвості («матеріальності») має вирішальне значення для прийняття управлінських рішень, пов'язаних з господарською діяльністю, та економічних рішень, оскільки потребує розкриття лише тієї інформації, що є важливою (суттєвою) для користувача. Це поняття тісно пов'язане із принципом повного розкриття: інформація вважається розкритою, коли розкриті всі суттєві деталі цієї інформації. У той же час так звані «несуттєві» елементи, операції та події не виокремлюються у фінансовій звітності, а, відповідно, інформація, що вважається бухгалтерами несуттєвою, не розкривається інвесторам, кредиторам та іншим користувачам фінансової звітності [12]. Опираючись на практичний досвід, у деяких випадках інвестори приділяють більше уваги саме, несуттєвій (випущеній) інформації. Така ситуація викликана, перш за все, відсутністю вимог до інформаційного наповнення облікової політики, особливо стосовно визначення рівня суттєвості інформації, що відображається в фінансових звітах.

Окрім цього, важливість цієї дефініції обумовлена також гострою необхідністю відображення коригувань у фінансовій звітності через допущення помилок при складанні фінансової звітності. Оскільки для коректного виправлення помилок у фінансовій звітності недостатньо ідентифікувати її, але й потрібно визначити її суттєвість. Адже положення МСБО 8 «Облікові політики, зміни облікових оцінок, помилки» [8] та П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» [14] застосовуються тільки до суттєвих статей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питанням розрахунку рівня суттєвості інформації приділяли достатньо уваги як вітчизняні, так і зарубіжні вчені та практики (податківці, бухгалтери та ін.). Окремі питання, пов'язані з теоретичними аспектами розрахунку суттєвості інформації, знайшли відображення у роботах Є. А. Арена [1], О. Богопольської [3], Л. Кулаковської [6], Б. Усача [18], О. Пічи [6], М. Є. Столяревська [17], Н. Цветкової [17], Н. Шкіря [20] та ін. учених. У цих публікаціях висвітлено поняття «суттєвість», «поріг суттєвості», проблемні аспекти розрахунку рівня суттєвості, практичне висвітлення методики обчислення рівня суттєвості інформації тощо. Проте ці питання настільки складні, особливо з

практичної точки зору, що були і залишаються актуальними для багатьох наукових пошуків.

Метою статті є розкриття поняття «суттєвість», аналіз існуючих способів визначення порогу суттєвості інформації та надання рекомендацій щодо підвищення ефективності процесу визначення суттєвості інформації.

Виклад основного матеріалу. Термін «суттєвість» є лише одним з варіантів перекладу англійського слова «materiality», в зв'язку з чим більшість науковців використовують поняття «істотність» як його синонім. На нашу думку, така взаємозамінна поняття є невиправданою. Оскільки семантично між суттєвістю та істотністю на перший погляд і не має різниці, проте термін «суттєвість» в аудиті цілком можливо сприймати як значення важливості події чи факту для аудитора або третіх осіб за своїми наслідками; істотність – це скоріше визнання суті події чи факту, його умовної «вагомості» в прийнятій системі (обліку, показників, відповідальності, тощо) [16]. Так, наприклад, якщо переносити зазначене вище на виявлену помилку у фінансовій звітності (балансі), то для валюти балансу така помилка може бути істотною за своїм розміром або впливом на інші статті балансу, а от для користувачів цієї звітності вона може бути не суттєвою. Співвідношення термінів «суттєвість» й «істотність» представлено на рис. 1.

У зв'язку з цим в аудиторській практиці, навіть обравши один з варіантів терміну «materiality», пріоритетно «суттєвість» (як вже прийнятий у стандартах аудиту), слід мати на увазі його дві складові, а саме :

- вагомість щодо параметрів предмету аудиторської уваги;

- важливість для прийняття управлінських рішень або наслідків для суб'єкта господарювання, який розглядається [16].

Розглянемо сутність поняття «суттєвість». Узагальнюючи визначення наведені в нормативно-правових актах (табл. 1), поняття «суттєвість» розглядається переважно як:

- принцип бухгалтерського обліку [5, 7, 9];
- вимога до фінансової звітності [5, 7, 9, 13, 15];
- якісна характеристика облікової інформації [10].

Рис. 1 Складові елементи суттєвості в аудиторській практиці [16]

Згідно з табл. 1, тлумачення суттєвості в національних нормативно-правових актах близьке до визначень зазначених в міжнародних нормативних документах.

Таблиця 1

Визначення поняття «суттєвість» в нормативно-правових актах

Нормативно-правовий акт	Визначення «суттєвість»
Концептуальна основа фінансової звітності	«інформація є суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від обсягу статті та помилки, допущеної за певних обставин у зв'язку з пропуском чи неправильним відображенням. Отже, суттєвість скоріше є певним порогом або критерієм відсікання, а не основною якісною характеристикою, яка повинна бути притаманною інформації, щоб вона стала корисною» [5].
МСБО 1 «Подання фінансових звітів»	«...пропуск або викривлення статей є суттєвими, якщо вони можуть (окремо чи в сукупності) вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, що оцінюються за конкретних обставин. Розмір або характер статті, або їх поєднання можуть бути визначальним чинником» [7].
МСБО 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки»	«...пропуск або викривлення статей є суттєвими, якщо вони можуть (окремо чи в сукупності) вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансових звітів. Суттєвість залежить від розміру та характеру пропуску чи викривлення, що оцінюються за конкретних обставин. Розмір або характер статті, або їх поєднання можуть бути визначальним чинником» [9].
П(С)БО № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	«Суттєвою вважають інформацію, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Відповідно суттєвою вважається інформація, відсутність якої може вплинути на економічні рішення користувачів фінансової звітності» [13].
МСА 320 «Суттєвість в аудиті»	«Інформація є суттєвою, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на основі фінансової звітності» [10].
Закону України «Про аудиторську діяльність»	«Суттєвою є інформація, якщо її пропуск або неправильне відображення може вплинути на економічні рішення користувачів, прийняті на підставі фінансових звітів» [15].

Проте, беручи до уваги той факт, що суттєвість показника залежить від ряду факторів (оцінка показника або його відносного розміру; характеру показника і конкретних обставин його виникнення), на мою думку, визначення суттєвості, котре наведене у вітчизняних нормативних документах, необхідно доповнити інформацією про те, що на суттєвість впливає не тільки розмір тої чи іншої статті, а й її характер.

Отже, суттєвість це досить багатогранне поняття, яке слід розглядати і як принцип бухгалтерського обліку, і як вимогу до фінансової звітності, і як якісну характеристику облікової інформації, котра визначає здатність останньої впливати на рішення користувачів фінансової звітності.

Відповідно до змісту терміну «суттєвість», мова, в першу чергу, йде про окремі елементи фінансової звітності, які мають значне сумове вираження. Виходячи з цього твердження, суттєвою буде будь-яка велика (в рамках загальної фінансової картини) стаття.

Наприклад, якщо кредиторська заборгованість становить 40% від загальної валюти балансу, то очевидно, що її правильне відображення у фінансовій звітності важливе для прийняття рішень користувачами (наприклад власником або аналітиками), і, отже, така кредиторська заборгованість є «суттєвою». Проте, як уже було зазначено раніше, суттєвість статті залежить не лише від її розміру, але і від природи (економічної сутності), яка повинна бути проаналізована в розрізі конкретних обставин.

Таким чином, визначальним фактором при аналізі суттєвості статті звітності має бути:

- кількісна характеристика статті;
- якісна характеристика статті;
- її природа;
- комбінація цих трьох чинників.

Отже, критеріями суттєвості є її кількісні та якісні характеристики, важливі для користувачів такої інформації. Розглянемо кожну із зазначених характеристик.

З кількісної точки зору суттєвість може визначатися як абсолютна величина і як відносна. Встановлення абсолютного значення суттєвості використовується на практиці досить рідко. Це є і зрозумілим, адже, наприклад, сума в 10000 гривень може бути значною для підприємств з невеликими обсягами операцій, але для великих підприємств, які підписують договори на мільйони, вона навряд чи буде суттєвою. З іншої точки зору, деякі користувачі фінансової звітності вважають, що відхилення, яке перевищує визначений поріг, буде суттєвим у будь-якому випадку. На практиці ж найбільш розповсюдженим є визначення суттєвості у відносних величинах від базових показників, тобто у відсотках або частці. Відносні величини можуть виражатися як у вигляді точкових, так і у вигляді діапазонних значень. З

точки зору використання попередніх суджень щодо суттєвості, як бази прийняття рішень про достовірність перевіреної статті, використання діапазонних меж переважає. При встановленні точкової границі в 2% при помилці в 1,999% стаття буде визнана достовірною в суттєвих аспектах, а при помилці в 2,001% – недостовірною. При цьому різниця може складати декілька копійок. Встановлення ж діапазонних меж дозволяє підійти до даної проблеми більш раціонально [4, С. 164].

Беручи до уваги практику визначення порогу суттєвості, варто зазначити, що жодних конкретних цифр щодо того, яка стаття є суттєвою, як стандарти МСФЗ так і стандарти ГААП США, не дають. Знаходження такого порогу – це винятково питання судження, хоча б з тієї причини, що саме поняття «істотність» включає не тільки кількісні, а й якісні елементи аналізу. Потрібно відзначити, що деякі кількісні індикатори, що згадуються в ряді стандартів МСФО (як, наприклад, 10 – і 75%-і пороги для визначення звітних сегментів в МСФЗ (IFRS) 8), ні в якій мірі не є показниками суттєвості в тому сенсі, про який йде мова в Концептуальних засадах МСФЗ (Framework). Зокрема, в МСФЗ 8 ці процентні пороги дані для послідовного розкриття однорідної інформації за сегментами всіма підприємствами в порівняльному і зручному для користувача форматі – для уникнення ситуації, коли, наприклад, дві подібні і однаково структуровані компанії можуть розкрити абсолютно різну кількість звітних сегментів: одна – 3, а інша – 33 [2].

Більш глибоко порівняно з МСФЗ, питання визначення суттєвості розглянуто в Міжнародних стандартах аудиту (International Standards on Auditing, ISA), оскільки аудиторам така інформація необхідна для виконання їх основної роботи.

Аудитори ж використовують концепцію суттєвості наступним чином:

- як основу для планування перевірки при визначенні важливих, нетипових і тих, які містять помилки статей і рахунків, яким необхідно приділити особливу увагу;
- як основу оцінки зібраних аудиторських доказів;
- як основу для прийняття рішень про тип аудиторського висновку [3].

В аудиторській практиці розмір суттєвості може бути визначено двома методичними шляхами:

1) дедуктивний, що перебуває у визначенні загальної величини припустимої загальної величини суттєвості і наступного її розподілу між статтями звітності;

2) індуктивний, що полягає у визначенні суттєвості окремих статей звітності, а потім шляхом підсумовування оцінок розраховується спільна суттєвість у цілому [19].

Окрім цього теорія аудиту та його закордонна практика має у своєму арсеналі декілька ме-

Таблиця 2

Методичні прийоми розрахунку суттєвості при аудиті звітності [16, 2]

Назва методу	Алгоритм	Переваги	Недоліки
Метод оцінки суттєвості як відсотка від значення базового показника	1) вибір базового показника (згідно з МСА 320 - Доходу, Прибутку до оподаткування, Валового Доходу, Валових витрат, розміру Капіталу або Чистих Активів); 2) визначення відсотка щодо значення базового показника (професійного судження аудитора); 3) розподіл величини суттєвої невідповідності між найбільш значущими статтями звітності з врахуванням питомої ваги статті (дебетових чи кредитових оборотів) у загальному підсумку.	- простота розрахунку; - сприяє дотриманню принципу економічності, доцільності.	- не врахування специфіки діяльності підприємства; - ймовірність невірного визначення порогу суттєвості (статті з високою питомою вагою у валюті балансу можуть мати незначні за розміром обороти і навпаки, статті з малою питомою вагою матимуть великі обороти).
Метод визначення рівня суттєвості як середнього відсотка	Методика, згідно з якою очікується що невідповідності у показниках фінансової звітності є несуттєвими, якщо вони менше: - 5% від балансового прибутку - 2% від нетто-виторгу - 2% від валюти балансу - 10% від розміру власного капіталу - 2% від сукупних витрат.	- простота розрахунку; - сприяє дотриманню принципу економічності, доцільності.	- не врахування специфіки діяльності підприємства; - не у всіх випадках може бути використаний (у випадку якщо рівні суттєвості мають досить значний діапазон або обрані базові показники не є вагомими або відсутні взагалі).
Визначення рівня суттєвості у взаємозв'язку з ризиком аудиту	Методика передбачає встановлення відносного рівня суттєвості у взаємозв'язку з ризиками системи обліку.	- порівняно з двома попередніми враховує людський фактор бухгалтеря, тобто потенціальну можливість пропущення або помилки у облікових записах в усьому ланцюжку від первинного облікового документу до даних фінансової звітності в ході облікового відображення фактів господарської діяльності.	- розрахувати рівень суттєвості по статті можливо лише попередньо розрахувавши ризик системи обліку по цій же статті, що не завжди реально виконати на стадії планування аудиторської перевірки.
Метод нечіткої логіки (fuzzy logic)	1) визначення рівня суттєвості; 2) визначення суттєвості фактору; 3) визначення факторів, що впливають на істотність статті (упущення, помилки) та присвоєння кожному з них вагового коефіцієнта від 0 до 1; 4) виявлення сили впливу кожного фактора на підставі експертної оцінки та присвоєння відповідних коефіцієнтів (від 0 до 1). 5) визначення значення суттєвості кожного фактора: добуток сили його впливу на ваговий коефіцієнт; 6) визначення підсумкового показника суттєвості: максимальне значення з усіх значень суттєвості, отриманих по кожному фактору; 7) інтерпретація підсумкового значення суттєвості.	- сприяє прийманню більш обґрунтованих, виважених рішень стосовно суттєвості статті; - враховує специфіку діяльності підприємства;	- складність розрахунку.

Незважаючи на те, що визначити рівень суттєвості статей балансу можна шляхом розрахунків, за методами наведеними вище, але все ж вони не можуть дати стовідсоткової впевненості в реальності отриманих значень. Адже користувачами фінансової звітності є не лише керівники

підприємства, а й треті особи, для кожного з яких цікавість представляє окрема стаття.

Слід відзначити, що в інтерпретації Комісії з цінних паперів США тема № 1 М «Суттєвість» (Topic 1 M Materiality), що входить до складу бюлетеня Комісії № 99 (Staff Accounting Bulletin: №

99, далі – Торіс 1 М), наводяться упущення і помилки у фінансовій звітності, які можуть визнаватися суттєвими, навіть якщо в кількісному вираженні вони досить малі. Наприклад, це помилки за статтями, які можна було точно оцінити, але компанія цього не зробила, або якщо помилка приховує недоліки компанії з метою задовольнити очікування аналітиків.

До суттєвих також відносять помилки, які:

- стосуються сегмента (або іншої частини бізнесу компанії), що грає значну роль в операційній діяльності компанії або серйозно впливає на її прибутковість;

- впливають на відповідність законодавству;

- маскують зміни у величині прибутку або будь-які інші тренди;

- впливають на дотримання договорів позики або інших договірних зобов'язань;

- збільшують розмір компенсації менеджменту або пов'язані з незаконною угодою та ін. [17].

Висновки. Незважаючи на можливість використання загальноприйнятої практики, в кожному конкретному випадку визначення порогу суттєвості, залишається достатньо складною індивідуальною задачею при кожному складанні звітності за МСФЗ і супутньому аудиті за стандартами МСА. Це окрема процедура, яка вимагає використання високопрофесійного судження, що застосовуються в моделях при визначенні індивідуальної та агрегованої суттєвості.

Список використаної літератури:

1. Аренс, А. Аудит [Текст] : ученик, пер. с англ. / А. Аренс, Дж. Лоббек; за ред. Я. В. Соколов. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 560 с. – ISBN 5-279-01213-0.

2. Богопольский, А. Б. Существенность в МСФО [Електронний ресурс] / А. Б. Богопольский. – Режим доступу: <http://www.audit-it.ru/articles/msfo/a24744/192687.html>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

3. Богопольский, А. Б. Существенность в МСФО [Електронний ресурс] / А. Б. Богопольский. – Режим доступу: <http://www.audit-it.ru/articles/msfo/a24744/192687.html>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

4. Єльнікова, Ю. В. Проблема визначення суттєвості в аудиті [Текст] : колективна монографія «Аспекти соціально-економічного розвитку транзитивної економіки» / Під ред. д. е. н., професора О. О. Непочатенко. (Частина 2). – Умань : Видавець «Сочінський». 2011. – 278 с. – ISBN 978-966-1604-89-5.

5. Концептуальна основа фінансової звітності : Концепція від 01.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_009. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

6. Кулаковська, Л. П. Організація і методика аудиту [Текст] : навчальний посібник, 3-тє вид. / Л. П. Кулаковська, Ю. В. Піча. – Київ : Каравела. – 2006. – 560 с. – ISBN 966-8019-63-4.

7. Міжнародний стандарт фінансової звітності 1 «Подання фінансових звітів» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_013. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

8. Міжнародний стандарт фінансової звітності 8 «Облікова політика, зміни в облікових оцінках та помилки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/document/92422/%EF%BF%BD%EF%BF%BD%EF%BF%BD%C3%8E_8.pdf. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

9. Міжнародний стандарт фінансової звітності 8 «Облікові політики, зміни в облікових оцінках та помилки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/929_020. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

10. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики [Текст] : вид. 2006 року : [Міжнародна федерація бухгалтерів] : Пер. з англ. / Аудит. палата України ; [Редкол.: Н.І. Гаєвська та ін.]. – К. : Аудит. палата України, 2006. – 1144 с. : іл. – ISBN 966-8544-06-4.

11. МСФО (IAS) 08 Учетная политика, изменение в учетных оценках и ошибки (Accounting policies, changes in accounting estimates and errors) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ade-solutions.com/IFRS_portal.html. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

12. Озеран, А. В. Суттєвість та її вплив на доречність і достовірність фінансової звітності [Електронний ресурс] / А. В. Озеран. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Foa/2011_17/17_40.pdf. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

13. П(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87 [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів України. – Режим доступу: <http://www.dinai.com/Docs/nsbu/standart-1.doc>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

14. П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» : Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.99 р. № 137, із змінами і доповненнями [Електронний ресурс] / Міністерство фінансів

України. – Режим доступу: <http://www.dinai.com/Docs/nsbu/standart-6.doc>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

15. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-XII, зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3125-12>. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

16. Редько, О. Ю. Суттєвість в практиці професійного аудиту [Текст] : практичний збірник / О. Ю. Редько, О. А. Кулагін, К. О. Редько. – Київ, 2010. – 24 с.

17. Столярєвська, М. Є. Суттєвість інформації фінансової звітності [Електронний ресурс] / М. Є. Столярєвська. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/21_NIEK_2007/Economics/24653.doc.htm. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

18. Усач, Б. Ф. Аудит [Текст] : навчальний посібник / Б. Ф. Усач. – Київ : Знання – Прес. – 2002. – 223 с. – ISBN 966-7767-47-7.

19. Цветкова, Н. Суттєвість інформації фінансової звітності та її вплив на економічні рішення користувачів [Текст] / Н. Цветкова // Бухгалтерський облік і аудит. – 2007. – №7. – С. 38 - 45.

20. Шкіря, Н. Л., Залізняка, Н. В. Нові підходи до визначення та розподілу суттєвості в аудиті [Електронний ресурс] / Н. Л. Шкіря, Н. В. Залізняка. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2007mart/3_shkiryu.htm. – Назва з домашньої сторінки Інтернету.

Исследовано содержание понятия «существенность» в аудите, методы определения ее уровня, взаимосвязь ее количественных и качественных характеристик. Определено влияние существенных ошибок на достоверность финансовой отчетности.

Ключевые слова: сущность, уровень существенности, ошибка.

The content of the concept "materiality", the methods of its level determination, the correlation of its quantitative and qualitative characteristics are observed. The influence of significant errors on the reliability of financial reporting is determined.

Key words: materiality, level of materiality, error.

Рецензент: д.е.н., професор Михайлова Л.І.

Дата надходження до редакції: 14.08.2012 р.

УДК 332.1

РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ПРОЦЕСІ АКТИВІЗАЦІЇ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦИФІЧНИХ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТЕРИТОРІЇ

О. В. Мініна, к.е.н., Чернігівський державний технологічний університет

У статті розглянуто систему регіонального менеджменту, основним завданням якого є виявлення специфічних властивостей території, що надають їй конкурентні переваги порівняно з іншими, та активізації їх використання з метою одержання синергійного ефекту від поєднання можливостей регіону.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На нинішньому етапі процес управління розвитком регіонів на засадах ефективного акумулювання і використання внутрішніх резервів та потенційних можливостей є невідпрацьованим і потребує суттєвого удосконалення. Особливо ця проблема стосується залучення до системи регіонального управління процесами економічного зростання території її специфічних конкурентних переваг, таких як, наприклад, транзитний потенціал. Для цього держава має чітко та обґрунтовано сформулювати цілі соціального й економічного розвитку, поставити завдання перед суб'єктами підвідомчих територій, розробити державні програми та забезпечити контроль за виконанням законодавчих актів, правових норм. Сьогодні необхідно знайти нові сучасні форми організації управління регіональними транзитними можливостями, що можуть розглядатися як відносні пе-

реваги території в системі міжрегіональних та міждержавних відносин і сприяти розвитку регіонів. Це можна зробити за рахунок впровадження нових та удосконалення діючих підходів до регіонального менеджменту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемами розвитку регіонів, використання їх економічного потенціалу, структурної трансформації, удосконалення регіональної політики займалися провідні українські фахівці, серед яких Алимов О., Амоша О., Бутко М., Данилишин Б., Дацій О., Долішній М., Дорогунцов С., Герасимчук З., Козоріз М., Міщенко В., Олійник Я., Пєпа Т., Фашевський М., Чернюк Л., Чумаченко М. та інші. Окремим аспектам регіонального розвитку в умовах поглиблення інтеграції присвячені роботи Беленького П., Болтенкової Л., Будкіна В., Вандомського Л., Гонти О., Журавської Є., Калініна О., Макогоню Ю., Матвеєва В., Петренка З.,